

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YEREL YÖNETİMLER VE SANAYİ BÖLGELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME AN EVALUATION OF LOCAL GOVERNMENTS AND INDUSTRIAL DISTRICTS

Ahmet YAMAN*

Öz

Yerel yönetimler, belirli bir bölgede yaşayan insanların ortak ihtiyaçlarının karşılanmasında yetkili olan yönetim birimleri olarak tanımlanabilmektedir. Bu birimler; karar organları o bölgede yaşayanlarca seçilen, yöneticilerinin yasalar çerçevesinde belirlenmiş görev ve yetkileri yerine getirdiği, kendilerine ait idari ve mali özerkliği olan yapılardır. Bu yapılar, ekonomik, politik ve sosyal açıdan kentsel politika kavramıyla incelenmektedir. Kentsel politika; kente dair ekonomik, sosyal ve politik sorunların ele alındığı, genelde belediyenin hizmet alanlarıyla ilgili karar alma süreçlerini, seçimlerini, yetki ve sorumluluklarını kapsamaktadır. Bununla birlikte, kentsel politika kentlerin planlanma süreçlerine ve kent mekanın nasıl kullanılacağına ilişkin politikaları da içermektedir. Kentlerin gelişmesi ve büyümesi ile sanayileşme kavramı arasında tarihsel ve sosyolojik bir ilişki vardır. Sanayileşmenin tarihsel gelişimi incelendiğinde sanayileşmenin, kenti hem etkilediği hem de kentten etkilendiği bilinmektedir. Sanayi bölgeleri ise, sanayileşmenin ve kent ilişkisinin görünür olduğu kent mekanlarıdır. Bu çalışmada, yerel yönetim birimi olan belediyelerin sanayi bölgelerine yönelik planlama süreçleri incelenmektedir. Bu incelemede, ülkemizde sanayi bölgeleri olarak ifade edilen sanayi siteleri ile organize sanayi bölgelerinin kuruluş süreçleri, yasal dayanakları ve belediyelerin planlama sürecindeki yerleri analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Sanayi Bölgeleri, Sanayi Siteleri, Organize Sanayi Bölgeleri.

Abstract

Local governments are evaluated as administrative units authorized to meet the common needs of people living in a specific region. These units are; decision-making bodies are structures elected by the inhabitants of that region, whose managers fulfill the duties and powers determined within the framework of laws and have their own administrative and financial autonomy. The economic, political, and social analysis of these structures examines the concept of urban policy. The urban policy usually deals with the municipality's decision-making processes, elections, powers, and responsibilities, where economic, social, and political problems are related to the city. Also, urban policy evaluates the cities' planning processes and the policies related to urban space use. There is a historical and sociological relationship between the development and growth of cities and the concept of industrialization. The city both affected industrialization and was affected by industrialization through the historical development of industrialization. Industrial zones are urban spaces where industrialization and the relationship of the city are visible. In this study, municipalities' planning processes, which are local government units, are revised regarding industrial zones. Industrial estates and organized industrial zones' establishment processes, legal bases, and places which are defined as industrial zones in our country are analyzed concerning local governments.

Keywords: Local Governments, Industrial Districts, Industrial Estates, Organized Industrial Zones.

* Dr., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ph.D., Sosyoloji Dr. Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-2359-8653, ahmet.yaman@yahoo.com.tr, Ar-Ge ve Proje Yöneticisi/Danışmanı, Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği

Giriş

İnsanlık tarihi ile birlikte gelişen kent olgusu insanların kentlerde yaşaması ile birlikte sosyo-ekonomik ve kültürel gelişim süreçlerini de beraberinde getirmektedir. Günümüz dünya nüfusunun ve ülkemizin yarısından fazlasının kentlerde yaşadığı düşünüldüğünde çağımız, kentin yüzyılı olarak tanımlanabilmektedir (Gottdiener ve Hutchison, 2011, 1-3; Macionis ve Plummer, 2008, 782; United Nations, 2019, 1; Yoloğlu ve Zorlu, 2020, 145-165). Kentleşmenin tarihsel ve sosyolojik çözümlemesi çerçevesinde kentin ne olduğu, nasıl tanımlandığı ve diğer yerleşim yerlerinden kenti ayıran özelliklere değinilmektedir. Bu değerlendirmelere göre kentin gelişimi, kapitalist sistemin ve sanayileşmenin iktisadi ve siyasi birlikteliği ile açıklanmaktadır (Gottdiener ve Hutchison, 2011, 49).

Birleşmiş Milletlerin “2018 yılı Dünya Kentleşme Araştırması” adlı çalışması incelendiğinde 2018-2050 yılları arasında Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde yetmişinin kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla hızlı kentleşme süreci bir yanda insani gelişmeyi sağlayan, yoksulluğu azaltan bir süreç olarak değerlendirilirken diğer yandan bölgeler arası ve kentler arası eşitsizlikler, yatırımların adaletsiz bir bölüşümü olarak da ifade edilmektedir (Giddens, 2009, 233; United Nations, 2019, 1-5). Kentleşmenin getirdiği olumlu ve olumsuz dışsallıklar, kentin ikili yapısını ortaya çıkarmaktadır. Bu yapı, kentin doğası ve özelliklerinin incelenmesinden ziyade kenti kimlerin, nasıl ve kim için yönettiği sorunsalına odaklanılmasını beraberinde getirmektedir (Stoker, 1998, 122). Tekeli (2009), bu soruların incelenmesinin de kentsel politika çalışmalarıyla olabileceğini vurgulamaktadır (Tekeli, 2009, 278-280).

Bu tartışmalar, kentsel politika teorilerinin farklı yaklaşımlarında ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı ve sınırlılıkları düşünüldüğünden kentsel politika teorilerine değinilmeyecektir. Bu nedenle çalışmanın giriş bölümünde kentsel politikanın tanımı, alan yazınındaki tartışmalar üzerinden verilecektir. Çalışmanın birinci bölümünde ise, küçük sanayi siteleri (KSS) ve organize sanayi bölgeleri (OSB) olarak adlandırılan mekanları, sanayi bölgeleri kavramının tarihsel ve sosyolojik gelişimi ile birlikte incelenmektedir. İkinci bölümde, yerel yönetimlerin planlama süreçleri Türkiye’deki mekânsal planlama sistemi bağlamında değerlendirilmektedir. Üçüncü bölümde ise, Türkiye’deki yerel yönetimlerin sanayi bölgelerinin planlanması ve hayata geçirilmesi sonucunda organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin mevcut durumları analiz edilmektedir.

Yerel siyaset, Türk siyasi tarihinde yerel ölçekte kent ve kent halkına ait sorunları ilgilendiren, yerel kaynakların ve imkânların kullanımına odaklanan belediye seçimlerini, belediyelerdeki iktidar mücadelesini konu almaktadır. Bu anlamda yereldeki aktörlerin karar alma süreçlerindeki etkileri, alınan kararların kamusal anlamda yarattığı sonuçlara değinilmektedir. Kenti ilgilendiren sorunların kaynağı ve çözüm yolları genellikle yerel seçimler ve yerel iktidarı elde edebilecek aktörler üzerinden incelenmektedir. Keleş (2006), bu durumu dar ve geniş anlamlara sahip kentsel politika kavramıyla açıklamaktadır. Dar anlamıyla kentsel politika; yerel alandaki karar alma süreçlerinin, yerel yönetim ile merkezi hükümet arasındaki mali- idari ilişkiye ve yerel seçimlere ait konuları kapsamaktadır. Geniş anlamıyla kentsel politika; yerel yönetimlerin tarihi ve gelişme sürecine, AB ilişkilerine, özerklik ve yerel demokrasi ilişkisine, çevre, konut, sağlık, ekonomi ve sanayi politikalarına ilişkin bir çok konuyu içermektedir (Keleş, 2006, 106-107). Türk sosyal bilimler yazını incelendiğinde kentsel politika teriminin kentsel alanlardaki belediyelerin yönetimine ilişkin politik faaliyetleri üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu politik faaliyetlerin amacı; kentsel yaşamın ve alanların düzenlenmesi, planlanması, kentte yaşayanların konut, eğitim, istihdam ve yaşanabilir bir çevreye kolay ulaşabilmelerine yöneliktir (Bayraktar, 2009, 83; Erder ve İncioğlu, 2013: 26-30; Kurtoğlu, 2004, 20).

Yukarıda ifade edilen sorunlar ve sorunsalların kentsel politika içerisinde analiz edilmesini sağlayan en önemli değişken ise kent mekanıdır. Kentsel politika, mekâna ilişkin sosyal-ekonomik ve politik süreçlerin analiz edilmesini sağlamaktadır. Bu analiz ise kent mekanı üzerinde somutlaşmaktadır (John, 2017, 18). Kent mekanı farklı amaçlarla bir araya gelişlerin yaşandığı bir ortam olarak tanımlansa da aynı zamanda çatışma ve uzlaşmaların da görünürlüğü olduğu mekandır (Karaca, 2001, 75-90). Bu çalışma kapsamında Türkiye’deki organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri bir kent mekanı olarak değerlendirilmektedir. Bu kabulden hareketle organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri kentsel politikanın geniş tanımını içerisinde değerlendirilmiştir.

1. Sanayi Bölgeleri Kavramı ile Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri İlişkisi

Sanayi bölgeleri kavramı, 19’ yüzyılda sanayi devrimi ile başlayan sanayileşme süreci ile birlikte gelişen yüksek ticaret hacmi yaratmak, işletmeler arası işbirliğini sağlamak, çalışanların yeteneklerini geliştirmek amacıyla oluşturulan yapıların adıdır. Bu yapıların ilk uygulamaları 1897 yılında İngiltere’nin

Manchester kentinde kurulan Trafford Park'ta kurulmuş ve daha sonraları gelişmiş ülkelerin tamamına yayılmıştır. Bu bölgelere Amerika'da Silikon Vadisi'nde, İngiltere'de Londra ve Bristol arasındaki bölgede, Fransa'da Grenoble'da rastlamak mümkündür. Sanayileşme tarihi incelendiğinde sanayi bölgelerinin bir ülkenin ekonomik, sanayi ve kentsel gelişiminin sağlanması için önemli işlevler üstlendiği bilinmektedir. Bu işlevleri nedeniyle de sanayi bölgeleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda kamu yatırımları olarak desteklenmiş ve üretilmiştir (Cansız, 2008, 16).

Sanayi bölgeleri kavramı literatürde Alfred Marshall'ın çalışmalarında ilk olarak ele alınmıştır. Marshall'ın çalışmalarında bu bölgeler; sosyal, ekonomik, rekabete ve işbirliğine dayanan küçük ve büyük işletmelerin bir arada bulunduğu üretim ortamları olarak ele alınmaktadır (Cansız, 2008, 16). Başka bir ifadeyle firma topluluklarının altyapı ve üstyapı ihtiyaçlarının karşılanabildiği yoğunlaşmış ve şehre yakın üretim yerleri olarak da adlandırılmaktadır (Türko ve Ersungur, 2013, 257).

Marshall'ın düşünce sisteminde, sanayi bölgeleri ne özel bir araştırma birimi ne de sosyo - mekânsal bir birim olarak ele alınmıştır. Bu tanımını eleştiren Becattini (1992) ise, sanayi bölgeleri kavramını insan ve firma birlikteliklerinin olduğu sosyo - mekânsal bir oluşum olarak değerlendirmektedir (Becattini, 1992, 38 ; Sforzi, 2015, 12).

Alan yazınında sanayi bölgeleri kavramının gelişimi üç ana çerçevede ele alınmaktadır. Bunlar;

1. Üretim birimi olarak sanayi bölgeleri,
2. Sosyo - ekonomik ve üretim modeli olarak sanayi bölgeleri,
3. Ekonomik gelişmenin bir aracı olarak sanayi bölgeleri

şeklinde ele alınmaktadır (Boix, Sforzi ve Hernandez, 2015, 6)

Bu çalışma kapsamında incelenen organize sanayi bölgeleri ve sanayi siteleri firma ve insan birlikteliklerinin bir arada olduğu sosyo - ekonomik niteliği olan bir kent mekanı olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'deki sanayi bölgeleri kavramı ise, özel ekonomik bölgeler adıyla ele alınmaktadır. Bu bölgeler belirli ekonomik amaç için yasa tarafından tahsis edilmiş coğrafi alanları işaret etmektedir. 10' uncu Kalkınma Planı İmalat Sanayiinde Dönüşüm Özel İhtisas Komisyon Raporunda (2014), ülkemizde beş farklı özel ekonomik bölge tarif edilmektedir. Bu bölgeler; Organize Sanayi Bölgeleri (OSB), Küçük Sanayi Siteleri (KSS), Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB), Serbest Bölgeler (SB), Endüstri Bölgeleri (EB) olarak adlandırılmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2014, 107).

Cansız (2008) bu bölgelere, Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER), İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM) gibi uygulamaları da eklemiştir. OSB ve KSS uygulamaları 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de kurulmaya başlanmıştır. 2000'li yıllar ile birlikte farklı amaç ve işlevleri nedeniyle EB, TGB, SB ve İŞGEM gibi diğer uygulamalar Türkiye'deki sanayi bölgelerini oluşturmaktadır (Cansız, 2008, 28).

Çalışma kapsamında yukarıda belirtilen özel ekonomik bölgeler içerisinde organize sanayi bölgeleri ve sanayi siteleri incelenmiştir.

Küçük sanayi siteleri, kent içinde dağınık şekilde yerleşmiş ve elverişsiz çalışma koşulları altında çalışan yapımcı ve onarımcı küçük sanayicileri çağdaş ve düzenli birer işyerine kavuşturmak, onların çalışma koşullarını iyileştirip aralarında dayanışma ve organizasyonu geliştirerek, ihtiyaçlarının daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesini ve işyerlerine yeni teknolojilerin sokulmasını sağlayarak ana sanayi/yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesini teminen benzer iş kollarında çalışan küçük işletmeleri aynı yerde toplayan sitelerdir.

Küçük sanayi sitelerinin kuruluşu ile;

- Sanayinin disipline edilmesi,
- Şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması,
- Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanatkârların bir arada ve bir program dâhilinde üretim yapmalarıyla, üretimde verimlilik ve kar artışının sağlanması,
- Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması,
- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının önlenmesi,
- Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması, temel hedefler olarak belirlenmiştir (TESK, 2008, 50).

Esnaf-sanatkâr ve küçük işletmelerin işyeri sorununa çözüm getirebilmek amacıyla başlatılan küçük sanayi siteleri uygulamaları, benzer iş kollarında çalışan işletmeleri aynı site içinde toplayarak ihtiyaçların daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesini ve iş yerlerine yeni teknolojilerin sokulmasını kolaylaştırıcı bir ortam nedeniyle önem taşımaktadır. Bu anlamda sanayi siteleri, bölgesel ihtiyaçların

karşılanmasında, bölgesel istihdam olanakların arttırılıp işsizlik ve kentleşme sorunlarının çözümünde büyük rol oynamaktadır (Günel, 1996, 5).

Sanayi sitelerinin bu işlevleri nedeniyle Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK) Esnaf Raporunda (2008), şehirlerin yeni imar planı çalışmalarında mutlaka sanayi sitelerinin de yapılandırılmasının, şehirlerin yerleşim yerleri ve uzaklığı ile ilişkisinin planlanmasının, sanayi sitelerinin yol, altyapı, kanalizasyon, arıtma, elektrik vb. ihtiyaçlarının belediyeler eliyle yapılmasına vurgu yapılmıştır (TESK, 2008, 114).

Bir diğer sanayi bölgesi olan organize sanayi bölgesi ise, 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanununda;

“Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla, sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dâhilinde gerekli ortak kullanım alanları, hizmet ve destek alanları ve teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dâhilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve bu Kanun hükümlerine göre kurulan, planlanan ve işletilen, kaynak kullanımında verimliliği hedefleyen mal ve hizmet üretim bölgeleri” olarak organize sanayi bölgeleri tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2000).

Sanayileşme ve şehirleşme ilişkilerinin düzenlemek amacıyla bir araç konumunda olan organize sanayi bölgeleri, sanayi işletmelerinin kentsel alanlar dışında, düzenli merkezlerde konumlanması amacıyla kurulmaktadır. Bu özelliği nedeniyle organize sanayi bölgeleri sanayi ve kentleşmenin düzenlenmesi, desteklenmesi amacıyla planlamanın bir aracı olarak değerlendirilmektedir. Organize sanayi bölgelerinin temel hedefleri aşağıdaki şekilde tanımlanabilmektedir (Bayülken, 2017, 9-11).

- Sanayinin disipline edilmesi,
- Şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması,
- Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin bir arada ve bir program dahilinde üretim yapmalarıyla, üretimde verimliliğin ve kar artışının sağlanması,
- Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması,
- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının disipline edilmesi,
- Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması,
- Müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğinin önlenmesi,
- Bölgelerin devlet gözetiminde, kendi organlarıncı yönetiminin sağlanması olarak belirlenmiştir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020a).

Özetle, Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri uygulamaları Türkiye'nin 1960 sonrasında uyguladığı sanayileşme ve kentleşme politikalarının bir uygulama aracı olarak benimsenmektedir (Bayülken, 2017, 2-9; Devlet Planlama Teşkilatı, 1976, 2).

Çalışmanın bir sonraki başlığında ise organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri olarak adlandırılan sanayi bölgelerinin yerel yönetimler tarafından nasıl ele alındığı ve nasıl planlandığı incelenecektir.

2. Yerel Yönetimler ve Sanayi Bölgeleri İlişkisi

Sanayi devriminin yarattığı nüfus artışı ve kentlerin büyümesi ile ortaya çıkan sorunlar 19' yüzyıl boyunca Batı'da yerel yönetimleri merkeze alan yeni yönetsel ve siyasal düşüncelerin gelişimine yol açmıştır. Bu düşüncelere göre yerel yönetimler farklı kavramsal çerçevede ele alınabilmektedir. Bunlardan birincisi, yerel yönetimlerin demokrasi ve yerel siyasete katılımı, temsile ilişkin çoğulcu bir yaklaşım üzerinden değerlendirilmektedir. İkincisi, yerel yönetimler, merkezi hükümetin yetkilerini kullanmasıyla etkin, verimli hizmet sağlayabilecek birimler olarak ele alınmaktadır. Üçüncüsü, kapitalist sistemin krizleri ve kentlerde yarattığı eşitsizlikler nedeniyle yerel yönetimler, sermaye birikimi ve mekana yönelik politikalar üzerinden incelenebilmektedir (Alada, 2008, 270-278; Şengül, 2009, 30-40). Alada, bu kavramsal çerçevenin yerel yönetimleri, liberal-çoğulcu ve ekonomi-politik olarak ifade edilen iki karşıt yaklaşım üzerinden ele alındığını belirtmektedir (Alada, 2008, 279). Çalışmanın sınırlarını ve kapsamını aşması nedeniyle bu iki ana eksen tartışmasına değinilmeyecektir. Bu tartışmalar, yerel yönetimlerin sanayileşme ve kentleşme değişkenlerine göre birbirini etkilediğini göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye'de yerel yönetimlerin gelişimi Batı'daki tarihsel ve sosyolojik gelişmelerden farklı olarak gelişse de Türkiye'deki yerel yönetimlerin incelenmesi bu iki ana eksene göre değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin kentleşme deneyimi 19' yüzyılın başına kadar götürülse de kent ve kentleşmenin gündeme gelmesi ikinci dünya savaşı sonrasına denk gelmektedir. Bunun ise iki ana nedeni vardır. Birincisi kırdan kente göçün etkisiyle kent nüfusunun artması diğeri de kentlerde yaşayan ekonomik ve politik dönüşümdür (Kurtuluş, 2008, 303; Tekeli, 1982, 231). Bu süreç, Türkiye'nin yerel yönetimler deneyiminin kurumsal ve yasal çerçevesini de etkilemiştir. Türkiye'de yerel yönetimler anayasada tanımlanmış, il özel idareleri, belediyeler ve köylerden oluşmaktadır (Resmi Gazete, 1982, md. 127/1; TBB, 2015, 9). Türkiye'de nüfusun büyük çoğunluğunun kentlerde yaşadığı göz önüne alındığında, yerel yönetimler denildiğinde genellikle kamuoyunda belediyelerin öncelikli olarak algılandığını söylemek yerinde olacaktır (Toprak, 2014, 10).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda belediyeler; mahalli müşterek ihtiyaçların karşılanması amacıyla kurulan, karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleri olarak tanımlanmıştır. Belediyelere mahalli müşterek ihtiyaç olması şartıyla imar ,su ve kanalizasyon, çevre sağlığı, park ve yeşil alalar, sosyal hizmet ve yardım, meslek ve beceri kazandırma, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi gibi pek çok alanda hizmetleri yapma veya yaptırma yetkisi verilmektedir (Resmi Gazete, 2005a, md. 14/a). 5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu'nda il özel idareler; mahalli müşterek ihtiyaçları gidermek amacıyla idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleri olarak tanımlanmıştır. İl özel idarelerine de mahalli müşterek ihtiyaç olması şartıyla imar, yol, su, kanalizasyon, tarım, sanayi ve ticaret, sosyal hizmet ve yardım vb. konularda yetki verilmiştir. Ancak il özel idarelerine imar, yol, su ve kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, ağaçlandırma, park ve bahçe tesislerine ilişkin hizmetler belediye sınırları dışında olması kaydıyla verilmiştir (Resmi Gazete, 2005b, md. 6/a).

Bu yasal düzenlemelere göre, kentin ekonomik gelişimi için gerekli planlama süreci ve yönetsel kararlar yerel yönetimler tarafından alınmaktadır. Bu kararlar, kentin işlevini, fiziksel gelişimini yerine getirmek ve kentte yürütülen faaliyetlerin kentin neresinde yer alacağını belirlemek için planlama süreçlerinde görünür olmaktadır. Planlama süreçleri de Türkiye'nin mekânsal planlama sistemindeki imar mevzuatı çerçevesinde yürütülmektedir. İmar mevzuatı kentin plan süreçlerini, aşamalarını gösterdiği gibi sanayi bölgelerinin de kentin neresinde konumlanacağını belirlemektedir. 3194 sayılı İmar Kanunu'nda, imar planlarının yapılması ve onanmasında yetki, genel ilke olarak belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde kalan yerlerde belediyelere, bu alanların dışında kalan alanları da il özel idarelerine verilmiştir (Resmi Gazete, 1985, md.8; Sönmez, 2017, 614).

3194 sayılı İmar Kanunu ve 2014 yılında çıkarılan "Mekansal Planlar İmar Yönetmeliği" kentlerin planlanmasında plan kademelerini, esaslarını, kapsam ve unsurlarını ayrıntılı bir şekilde belirlemiştir. Yönetmelik, mekânsal strateji, çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarının usul ve esaslarına yer vermiştir. Aynı zamanda kent ölçeğindeki yapıların mekânsal kullanım alanları ve kullanım esaslarını da belirlemektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014; Resmi Gazete, 1985).

Mekansal planlar yönetmeliğinde, küçük sanayi siteleri;

"Şehirde yaşayanların günlük bakım, tamir, servis ve küçük ölçekli imalat ihtiyaçlarının karşılanabileceği, patlayıcı, parlayıcı ve yanıcı maddeler içermeyen ve çevre sağlığı yönünden tehlike oluşturmayan atölye, imalathane ile depoların yerleşmelere yakın veya kolay ulaşılabilir yerlerde yapılabilirdiği alanlar" olarak tanımlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014).

Organize sanayi bölgeleri de ilgili yönetmeliğin 5' inci maddesinde sanayi alanlar içerisinde sanayi tesisleri ile sanayiye hizmet vermek üzere diğeri yapı ve tesislerin de yapılabileceği alanların içerisinde konumlanabilen alanlar olarak değerlendirilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014). Bu alanların hangi ölçeklerde, hangi özelliklerde olacağına ise planlama sistemindeki plan aşamalarına göre karar verilmektedir (Ersoy, 2006, 227).

Tablo 1’de belirtilen mekânsal plan sistemi aşamalarının farklı ölçeklerinde organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin nereye ve nasıl yapılacağı yerel yönetimlerce belirlenmektedir.

Tablo 1: Türkiye’deki Mekansal Plan Sistemi ve Aşamaları

Plan adı	Planlama alanı	Ölçek	Plan yapma yetkisi	Plan onama yetkisi	Hukuki dayanak
Mekansal Strateji planı	Ülke Bölge	1/250.000 1/500.000	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	3194 sayılı İmar Kanunu 644 sayılı KHK
İl Çevre Düzeyi	Kaynak: (Sönmez, 2017; Ersoy, 2006; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014) den uyarlanmıştır. bölge havza il	1/50.000 1/100.000	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Bakanlığı Büyükşehir belediyesi	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Bakanlığı	3194 sayılı İmar Kanunu 644 sayılı KHK 5393 belediye
Nazım İmar	büyükşehir belediye belediye mücavir alanı belediye ve mücavi alan dışı	1/5000- 1/25000 1/5000	Büyükşehir belediyesi Belediye İl özel idaresi	Büyükşehir belediye meclisi il özel idaresi meclisi belediye meclisi	3194 sayılı İmar Kanunu 5393 sayılı Belediye kanunu 5302 sayılı İl özel idaresi kanunu 5216 Büyükşehir belediye kanunu
Uygulama İmar	büyükşehir ilçe belediyeleri belediye mücavir alanı belediye ve mücavir alan dışı	1/1000	ilçe belediyeleri il özel idaresi	ilçe belediye meclisleri il özel idaresi meclisleri	5216 Büyükşehir belediye kanunu 5393 sayılı Belediye kanunu 5302 sayılı İl özel idaresi kanunu

Organize sanayi bölgeleri ile yerel yönetimler ilişkisi yukarıda belirtilen mekânsal plan sistemindeki aşamalardan geçmektedir. Yerel yönetimler ile organize sanayi bölgesinin ilk ilişkisi yer seçiminin belirlenmesi süreciyle başlamaktadır. Yer seçimi talebi il özel idaresi ya da belediye sınırları veya mücavir alan sınırları içerisinde olması halinde ilgili belediye/belediyelerce yapılmaktadır. Yer seçimi kesinleştirilen alanda kurulacak olan OSB’nin kuruluşunda büyükşehir belediyesi, il belediyesi, ilçe belediyesi, belde belediyesi, 18/5/2004 tarihli ve 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanununa göre kurulan sanayi odası, yoksa ticaret ve sanayi odası, o da yoksa ticaret odası, il özel idaresi veya yatırım izleme ve koordinasyon başkanlığı temsilcileri ile alanın hiçbir belediye sınırı içinde olmaması hâlinde il belediyesi, ilçe belediyeleri ile bu ilçelerdeki odalar valilik uygun görüşüne istinaden OSB kuruluşunda yer alabilmektedir. Aynı zamanda yer seçimine karar verilen alanın da sanayi alanı olarak ilgili planlarda yer alması için ilgili belediyeler tarafından plan süreçlerinin tamamlanması gerekmektedir (Resmi Gazete, 2000, md. 4).

Bu aşamaların tamamlanmasının ardından OSB’de işyeri açma ve çalışma ruhsatının verilmesi sırasında işyeri açma ve çalışma ruhsatına ilişkin işlemler (yapı ruhsatı, yapı kullanma izni, çalışma ruhsatı) ilgili belediye veya il özel idaresince yapılmakta ve gerekli harçlar OSB tarafından tahsil edilerek yerel yönetimlerin hesabına yatırılmaktadır (Resmi Gazete, 2000, md. 4, 2019a, md. 42).

Belediyelerin organize sanayi bölgeleri ile ilgili bir diğer ilişkisi de atık su yönetimi, atık su arıtma tesisi ile ilgilidir. OSB’ler atık su altyapı tesislerinin inşası, bakımı ve işletilmesinden sorumlu olsalar da, atık su arıtma tesisinin olmadığı ve belediye kanalizasyon sisteminden faydalanan OSB’ler aldıkları kanalizasyon ve deşarj hizmetleri dolayısıyla belediyelere belirli bir ücret ödemektedir (Resmi Gazete, 2019a, md. 66).

Özetle, organize sanayi bölgelerinin yerel yönetimler ile ilişkisi kuruluş, yer seçimi, planlama, kentsel hizmetlere ilişkin süreçlerden oluşmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen ve sanayi bölgesi olarak ifade edilen küçük sanayi sitelerinin yasal çerçevesi 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na dayanmaktadır. Kooperatiflerin iş ve işlemleri bu kanuna göre çıkarılan “küçük sanayi sitesi yapı kooperatifleri ana sözleşmesine” göre yapılmaktadır. İlgili kanun ve yönetmelik hükümlerine kurulan kooperatiflerin küçük sanayi arsalarının alımı ve işyerlerinin yapımı için belediye ve mücavir alan hudutları içinde ise belediyenin, bu hudutlar dışında ise valiliğin görüşü alınmaktadır. Küçük sanayi sitelerindeki işyerlerinin yapı kullanım izinleri de ilgili belediye tarafından verilmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020, md. 58-64; Resmi Gazete, 1969, md.8).

Sanayi siteleri, organize sanayi bölgelerinden kurumsal ve yasal mevzuat açısından farklılaşmaktadır. Kentleşme ve sanayileşmenin uygulama aracı olarak kullanılan her iki sanayi alanında

küçük sanayi sitelerinin kendilerine özgü kanunu bulunmamaktadır. Bu nedenle farklı sanayi sitesi oluşumları ile karşılaşabilmektedir. Bunlar dört grupta incelenebilmektedir.

1. Sanayi sitesi yapı kooperatifleri eliyle kurulan sanayi siteleri (finansman desteğini Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'ndan alan ve kooperatif tüzel kişiliğine ait iş ve işlemleri Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca yürütülmektedir)
2. Belediyeler eliyle kurulan sanayi siteleri
3. TOKİ eliyle kurulan sanayi siteleri
4. Özel yatırımlar ve girişimciler eliyle kurulan sanayi siteleri

olarak sınıflandırılabilmektedir (Yaman, 2019).

Sanayi sitelerinin kuruluş sürecinde yer alan bu dört ana aktör, sanayi sitelerinin kuruluş sürecini gerçekleştirmek için planlama sistemindeki sanayi sitesi alanını belirlemesini beklemektedir. Örneğin Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde;

“Küçük sanayi alanı: Şehirde yaşayanların günlük bakım, tamir, servis ve küçük ölçekli imalat ihtiyaçlarının karşılanabileceği, patlayıcı, parlayıcı ve yanıcı maddeler içermeyen ve çevre sağlığı yönünden tehlike oluşturmayan atölye, imalathane ile depoların yerleşmelere yakın veya kolay ulaşılabilir yerlerinde yapılabildiği alanlar” olarak tanımlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014, md. 4).

Yerleşim Alanı İçerisinde Kalan Sanayi Siteleri ile Sanayi İşletmelerinin Dönüşüm ve Gelişim Projelerinin Kredilendirilmesi Hakkında Yönetmelik ise sanayi sitesi alanını belirlemektedir. Bu yönetmeliğe göre sanayi sitesi alanı; Sanayi sitesi yapı kooperatifi anasözleşmesinde yer alan meslek grubu listesindeki meslek dallarından birinde faaliyet gösteren en az 20 işyerinin yer aldığı ve mekânsal bütünlüğü olan olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2019b, md. 4). Sanayi sitelerinin kuruluş süreçlerinin belirlenmesinde en öncelikli aşama yerel yönetimlerin imar planlarında yer almalarıdır. İmar planlarında sanayi siteleri “kentsel servis alanı” kategorisi içerisinde yer almaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, 2).

Sanayi siteleri, organize sanayi bölgeleri gibi kendine özgü kanunu olmaması nedeniyle kuruluş, planlama, işleyiş süreçlerinde farklı politika ve uygulamaları içerisinde barındırmaktadır. Çalışmanın amacı ve kapsamı nedeniyle bu uygulamalara değinilmemektedir.

Genel olarak, sanayi bölgeleri planlama ve kentsel hizmetler bakımından yerel yönetim birimleriyle doğrudan ilişkilidir. Ancak sanayi bölgelerinin niteliği ve mevzuat hükümlerine göre bu ilişkinin aktörleri ve politika uygulama araçları değişim göstermektedir. Sanayi bölgeleri ve yerel yönetimler ilişkisinin sınırları gösterilse de planlama aşamalarında (mekânsal strateji, çevre düzeni, nazım ve uygulama planlarında) merkezi hükümetin uygun görüşü ve onayı da alınmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014; Resmi Gazete, 2019b). Yerel ölçekte planlanan, belirli bir kentsel mekana konumlandırılan sanayi bölgelerinin kuruluş süreçlerinde merkezi hükümetin ilgili bakanlıklarınca görüş ve onay alınması zorunluluğu bulunmaktadır.

Bir sonraki başlıkta ise, Türkiye'deki organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin mevcut durumlarına değinilecektir.

3. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinin Mevcut Durumu

1960 yılında başlayan planlı kalkınma döneminde sanayi sektörü ülkenin kalkınmasında ve gelişiminde lokomotif olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde, ekonomik dengenin kurulması, hızlı büyümenin, sanayileşmenin ve toplumsal kalkınmanın sağlanması gibi uzun dönemli hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda da 1962 yılında ilk olarak Bursa'da kurulan organize sanayi bölgesi zaman içerisinde bütün yurda yayılan bir politika olmuştur. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na göre 2019 yılı itibarıyla 190 adet organize sanayi bölgesi projesi hayata geçirilmiştir. 1962 - 2000 yılı sonuna kadar 70 adet olan OSB sayısı, 2003 -2019 yılları arasında 120 adet olarak gerçekleştirilmiştir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020a).

Türkiye'de sanayi bölgeleri olarak ifade edilebilen organize sanayi bölgeleri, 4562 sayılı kanuna ve bu kanuna göre çıkarılan yönetmelikler çerçevesinde kurulabilmektedir. İlgili mevzuat OSB'lerin nasıl ve nerede kurulabileceğine ilişkin usul ve esasları belirlemektedir. OSB'lerin uygun yerlere kurulabilmesi Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın onayına tabidir. Organize sanayi bölgeleri ilgili mevzuata göre, tüzel kişiliği olan sanayi bölgesi vasfına sahiptir. Organize sanayi bölgeleri karma, ihtisas ve özel olmak üzere sektörel ve tüzel kişilik bazında üç başlık altında toplanmıştır (Bayülken, 2017, 9).

Organize sanayi bölgelerinin kuruluş süreçlerine bazı kuruluşlarında katılımı söz konusu olmaktadır. Bu kuruluşlar;

1. İl özel idareleri

2. İl, ilçe veya belde belediyesi varsa büyükşehir belediyesi
3. İl ve ilçelerdeki duruma göre sanayi veya ticaret odası
4. Sanayici dernek ve/veya kooperatifler

yer alabilmektedir (Bayülken, 2017).

Bu kuruluşlar Organize sanayi bölgesinin tüzel kişiliğini oluşturan organları da belirlemektedir. Bu organlar, müteşebbis heyet[†] (kurulduktan sonra genel kurul), yönetim kurulu, denetim kurulu ve bölge müdürlüğünden oluşmaktadır. Yönetim kurulu, kanun, yönetmelik, kuruluş protokolü ve benzeri düzenlemeler ile müteşebbis heyetin kararları çerçevesinde OSB'nin sevk ve idaresini yürütmekle görevli organdır (Resmi Gazete, 2000, md. 8). Organize sanayi bölgelerinin kuruluş ve işleyişlerinin yürütülmesi yukarıda belirtilen organlar eliyle yürütülmektedir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından düşük faizli, uzun vadeli krediler verilmektedir. 1960 ve 2019 yılları arasında 311 adet OSB'ye tüzel kişilik kurulmuş ve 2019 yılı itibariyle Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı destekleriyle 190 OSB projesi tamamlanmıştır. 2002 yılı öncesinde 40 yıllık süre içerisinde yılda ortalama 2 OSB projesi bitirilirken, 2002 sonrası bu süreçte yılda ortalama 8 adet OSB projesi tamamlanmıştır (Cansız, Kurnaz ve Çağlar, 2019, 1-6).

Ülkemizde ise, 135'i şehir içerisinde olmak üzere 858 adet küçük sanayi sitesi alanı mevcuttur. Bu sanayi siteleri de 470'i Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın finansman desteği ile kurulmuş sanayi sitesi yapı kooperatiflerinden oluşmaktadır. Diğer sanayi sitesi alanları da belediyeler, TOKİ ve özel girişimler eliyle kurulmuştur (Bayülken, 2017; Habertürk, 2017; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020b; Yaman, 2019).

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri Türkiye'nin son 60 yıllık kentleşme ve sanayileşme politikaları bağlamında sistematik olarak desteklenmiş uygulamalardır. Bu uygulamaların katma değeri ve istihdama olan etkileri söz konusudur. Bu değerlere TMMOB tarafından hazırlanan Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklar Oda Raporunda yer verilmiştir. Buna göre;

2017 yılı itibariyle 217 OSB bölgesinde toplam 16,8 milyar \$'lık katma değer yaratılmıştır. Küçük sanayi sitelerinin katma değeri ise 7 milyar \$'ı bulmaktadır. Her iki değer toplamı yaklaşık 24 milyar \$'dır. Bu toplam değer, Türkiye'nin imalat sanayinin toplam katma değerinin yaklaşık %11'ini oluşturmaktadır (Bayülken, 2017). 2019 yılı itibariyle OSB'lerde 1,8 milyon kişiye istihdam sağlanmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın verilerine göre 470 adet sanayi sitesinde yaklaşık 600 bin kişiye istihdam sağlanmaktadır (Bayülken, 2017, 45; Cansız ve diğerleri, 2019). Diğer sanayi sitelerini de düşündüğümüzde bu sayının çok daha fazla olduğu söylenebilmektedir.

Organize sanayi bölgeleri, Türkiye'nin sanayileşmesini sağlamak, girişimcilere ve sanayicilere yer desteği vermek, özel sektör yatırımlarını belirli bölgelere ve belirli mekanlara yönlendirmek gibi önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Türkiye'nin verimliliğe dayalı bir ekonomiden yenilikçiliğe dayalı bir ekonomik yapıya geçerken firmaların ihtiyaçları da değişmektedir. Bu gerekçeyle OSB'lerin Ar-Ge, dijitalleşme ve endüstri 4.0'a uygun rekabet gücünü arttıracak şekilde yeniden dizayn edilmesi yönünde çalışmalar yapılmaktadır (Cansız, 2008, 106-110; Cansız ve diğerleri, 2019, 7).

Türkiye'nin sanayileşme ve kentleşme sorunlarının çözümü ve planlı bir şekilde gelişimi için OSB'ler politika araçlarından birisi olarak değerlendirilmiştir. Bu sayede sanayi için uygun yer seçimini ve sanayinin sorunlarının çözümü için bir araç olarak kullanılmışlardır (Cansız ve diğerleri, 2019, 134).

Günümüzde, organize sanayi bölgelerinin kümelenmeye, yenilikçiliğe, dijitalleşmeye etkin bir şekilde katkı yaptıkları söylenememektedir. Bu amaçla 2023'e doğru Türkiye'de OSB'lerin girişimcilik, yenilikçilik ve teknoloji geliştirme alanlarında etkin rol alması için yeni modeller incelenmekte ve önerilmektedir. Bu alanda yeni politika ve uygulamalar tartışılmaktadır (Cansız ve diğerleri, 2019, 134-141)

Bu tartışmalar; mekânsal planlama, yönetim yapısının değişimi, yönetim şeklinin değişimi, kamu-özel-üniversite işbirliklerinin yeniden gözden geçirilmesi, yerel-bölgesel-ulusal ve uluslararası işbirliklerinin sağlanabilmesine yönelik başlıklarda ele alınabilmektedir.

Sanayi siteleri için ise durum iki ana ekseninde yer almaktadır. Birincisi sanayi sitelerinin kent mekanlarında yeniden inşa edilmeleri ikincisi de kent içerisinde kalan sanayi sitesi mekanlarının kent dışına çıkarılması sürecidir. Dolayısıyla, Türkiye'deki küçük sanayi siteleri uygulamalarının verimlilik, yatırım

[†] Müteşebbis heyet, OSB'nin kuruluşuna katılan kurum ve kuruluşların karar organlarıncı, organlarında görevli olanlardan veya mensupları arasından tespit edilecek on beş asil ve on beş yedek üyeden oluşmaktadır. OSB'nin kuruluş amacını gerçekleştirmek için gerekli kararları ve tedbirleri almak, yer seçimi raporunda belirtilen hususları yerine getirmek, kanun, yönetmelik, kuruluş protokolü ve benzeri düzenlemelerle verilen görevleri yapmak, yönetim ve denetim kurulu çalışmalarını ve hesaplarını ibra etmek, OSB'ye ait para ve diğer kaynakları kuruluş amacına uygun kullanmakla yükümlü ve görevlidir. (Resmi Gazete, 2000, md. 7).

kapasitesi, yenilikçilik, dijitalleşme gibi unsurlardan ziyade kent mekanı olarak kentsel dönüşüm süreci içerisinde değerlendirildiği görülmektedir (Habertürk, 2017; Resmi Gazete, 2019b; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019). Türkiye'nin sanayileşme ve kentleşme politikalarının bir aracı olarak uygulanan organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin geleceğine yönelik farklı konu başlıklarında değerlendirme, inceleme ve modeller geliştirildiği söylenebilmektedir.

Sonuç Yerine

Sanayileşmenin ve kentleşmenin tarihsel gelişimi bir arada ilerlemiştir. Sanayileşme ve kentleşme, Batı'da ve ülkemizde ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve politik sorunların hem nedeni hem de sonucu olmuştur. Sanayileşmenin geçirdiği her değişim ve dönüşüm bir yandan kentin mekânsal dağılımını, kent mekanının kullanım süreçlerini de etkilemiştir. Sanayi bölgeleri de sanayinin gelişimine bağlı olarak gelişmiş ülkelerde kurulan insan ve firma topluluklarının bir arada olduğu sosyo - mekânsal bir kent mekanı olarak değerlendirilmiştir.

Kentsel gelişimin ve kentin fiziksel dağılımının sağlanabilmesinde sanayileşme hem istenen hem de kentin uzağında olması düşünülen bir olgu olarak değerlendirilmiştir. Her iki olgunun da bir arada yürütülebilmesi ise kentsel politikanın çalışma alanını oluşturmuştur. Bu çalışmada kentsel politika, kentin gelişiminde, kentsel yaşamın ve alanların düzenlenmesinde, planlanmasında, kentte yaşayanların konut, eğitim, istihdam ve yaşanabilir bir çevreye kolay ulaşabilmelerinde temel belirleyici unsur olarak değerlendirilmiştir. Kentsel politikaların somutlaştığı en önemli alan ise kent mekanlarıdır. Çalışma kapsamında sanayi bölgeleri bir kent mekanı olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'deki sanayi bölgeleri uygulamaları olan organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi siteleri de kentsel mekan olarak tasavvur edilmiştir.

Gelişmiş Batı ülkelerinde ortaya çıkan sanayi bölgeleri kavramı ülkemizde özel ekonomik bölgeler adıyla anılmaktadır. Bu çalışmada, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri sanayi bölgeleri kavramıyla birlikte değerlendirilmiştir. Bu bölgelerin ülkemizde 1960' tan bu yana sanayileşme ve kentleşme politikalarının en önemli aracı olduğu ileri sürülmüştür.

Kentsel gelişmeyi, fiziksel planlamayı, mahalli müşterek ihtiyaçlar doğrultusunda sağlamakla yükümlü olan yerel yönetimlerde, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerini planlı ve düzenli kentleşmenin bir aracı olarak değerlendirmişlerdir. Bu gerekçeyle, Türkiye'nin mekânsal planlama sistemindeki çevre düzeni planında, nazım ve uygulama imar planlarında organize sanayi bölgelerine özel olarak yer verilmiştir. Sanayi sitelerine de, planlama sistemi içerisinde kentsel servis alanları başlığı altında yer verilmiştir.

Sanayi bölgelerinin planlanmasında, kentlerdeki konumlarının belirlenmesinde yerel yönetimlerin yanı sıra merkezi hükümetin de görüş ve onama yetkilerinin olduğu görülmüştür. Dolayısıyla sanayi bölgelerinin planlanma süreci merkezi ve yerel yönetimlerin karşılıklı ilişkileri içerisinde şekillenmektedir. Bu ilişkiler, kuruluş, yer seçimi, planlama, kentsel hizmetlere ilişkin süreçler olarak sınıflandırılmıştır.

KAYNAKÇA

- Alada, A. (2008). Yerel Yönetim Anlayışındaki Değişimler ve Türkiye'deki Yansımaları. R. Günlü (Ed.), *Devlet ve Sermayenin Biçimleri* içinde (ss. 269-303), Ankara: Dipnot Yayınları.
- Bayraktar, U. S. (2009). İl Genel Meclisleri ve Kırsal Doğru Genişleyen yerel Siyaset: Mersin'den ilk izlenimler. *Planlama Dergisi*, 83-91.
- Bayülken, Y. (2017). Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklar Tmmob Makina Mühendisleri Odası. <http://www.mmo.org.tr> adresinden erişildi.
- Becattini, G. (1992). The Marshalian industrial district as socio-economic notion. F. Pyke, G. Becattini ve W. Sengenberger (Ed.), *Industrial districts and inter-firm co-operation in Italy* içinde (2. bs., ss. 37-52). Geneva: International Labour Organization.
- Boix, R., Sforzi, F. ve Hernandez, F. (2015). Introduction: Rethinking industrial districts in the XXI Century. *Journal of Regional Research Investigaciones Regionales*, 32, 5-8.
- Cansız, M. (2008). *Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri Politikaları ve Uygulamaları*. Ankara: Korza Basım.
- Cansız, M., Kurnaz, Z. ve Çağlar, E. (2019). 2023'e Doğru Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri'nin Dönüşümü. Ankara: UNDP.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2018). *Mersin 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Revizyonu Plan Hükümleri Raporu*.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020). *Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifleri Anasözleşmesi*. <http://yapikooperatifportal.csb.gov.tr/portal/repository/pdf/6.pdf> adresinden erişildi.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2014). *Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19788&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden erişildi.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1976). *Organize Sanayi Bölgeleri Özel İhtisas Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) İmalat Sanayiinde Dönüşüm*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Erder, S. ve İncioğlu, N. (2013). *Türkiye'de Yerel Politikanın Yükselişi İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, M. (2006). *İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçekli Planlama Sorunu*. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu içinde (ss. 215-231). TEPAV.

- Giddens, A. (2009). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Gottdiener, M. ve Hutchison, R. (2011). *The New Urban Sociology*. (4. bs.), Philadelphia: Westview Press.
- Günel, A. (1996). *Küçük Sanayi Siteleri. Özel ve Devlet Destekli Küçük Sanayi Siteleri Sorunlar ve Gelişme Perspektifleri içinde* (ss. 5-13). Ankara: TES-AR.
- Habertürk. (2017). *Sanayi Siteleri Taşınıyor*. 12 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1555524-sanayi-siteleri-tasiniyor-iste-detaylar> adresinden erişildi.
- John, P. (2017). Neden Kentsel Politika Çalışılmalı. *Kentsel Politika Teorileri içinde* (ss. 43-59), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Karaca, S. (20011). Kentsel Mekanda Kamu Yararı Arayışı ve Kültürel Planlama. *Kiper, N*, 75-96.
- Keleş, R. (2006). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kurtoglu, A. (2004). *Hemşerilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kurtuluş, H. (2008). Türkiye'nin Kentleşme Deneyiminde Devlet, Sınıflar ve Kentsel Arazi Bağlantıları. R. Günlü (Ed.), *Devlet ve Sermayenin Biçimleri içinde* (ss. 303-323). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Macionis, J. J. ve Plummer, K. (2008). *Sociology: A global introduction (4th bs.)*. Essex: Pearson Education Limited.
- Resmi Gazete (2005). *Belediye Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> adresinden erişildi.
- Resmi Gazete (2005). *İl Özel İdareleri Kanunu*.
- Resmi Gazete (1985). *İmar Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf> adresinden erişildi.
- Resmi Gazete (1969). *Kooperatifler Kanunu* www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1163.pdf adresinden erişildi.
- Resmi Gazete (2000). *Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu*.
- Resmi Gazete (2019). *Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği*. Pub. L. No. 30674 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190202-6.htm> adresinden erişildi.
- Resmi Gazete (1982). *T.C. Anayasası*.
- Resmi Gazete (2019). *Yerleşim Alanı İçerisinde Kalan Sanayi Siteleri ile Sanayi İşletmelerinin Dönüşüm ve Gelişim Projelerinin Kredilendirilmesi Hakkında Yönetmelik*.
- Resmi Gazete 30715. <https://www.sanayi.gov.tr/mevzuat/yonetmelik/mc2004011131> adresinden erişildi.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020a). *Sanayi Bölgeleri, Organize Sanayi Bölgeleri Hizmetleri*. 19 Eylül 2020 tarihinde <https://www.sanayi.gov.tr/sanayi-bolgeleri/organize-sanayi-bolgeleri-hizmetleri> adresinden erişildi.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020b). *Sanayi Sitelerinin İllere Göre Dağılımı*. 15 Nisan 2020 tarihinde <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/sanayi-bolgeleri/2019YILITIBARIYLEBITENSSPROJELERININILLEREGOREDAĞILIMI.pdf%22> adresinden erişildi.
- Sforzi, F. (2015). Rethinking the industrial district: 35 years later. *Journal of Regional Research Investigaciones Regionales*, 32, 11-29.
- Sönmez, N. Ö. (2017). Planlamada Yeni Yasal Düzenlemeler. S. S. Özdemir, B. Ö. Ö. Sarı ve N. Uzun (Ed.), *Kent Planlama içinde* (ss. 643-665). Ankara: İmge Kitabevi.
- Stoker, G. (1998). Theory and Urban Politics. *International Political Science Review*, 19(2), 119-129.
- Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi (2. bs.)*. Ankara: İmge Yayınevi.
- TBB. (2015). *Türkiye'de Yerel Yönetimler*. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği.
- Tekeli, İ. (1982). *Türkiye'de Kentleşme Yazıları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2009). Kent Politikaları Üzerine Düşünceler. Akılcı Planlamadan Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya, *İlhan Tekeli Toplu Eserler 7 içinde* (ss. 273-284). Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TESK. (2008). *Esnaf ve Sanatkar Raporu*. Ankara.
- Toprak, Z. (2014). Prof. Dr. Zerrin Toprak'la Yerel Yönetimler, Yönetişim ve Dağlık Alanların Yönetimi Üzerine. *Yerel Politikalar*, 3(6), 7-27. <http://yerelpolitikalar.blogspot.com/> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara.
- Türko, E. S. ve Ersungur, M. Ş. (2013). Marshall Tipi Dışsal Ekonomiler, Endüstriyel Bölgeler ve Çağdaş Yaklaşımlar. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 253-270.
- United Nations. (2019). *World Urbanization Prospects*. New York.
- Yaman, A. (2019). Mekanın Deşifresi: Türkiye'de Küçük Sanayi Sitelerinin Üretimi ve Dönüşümü. *Mekan Sempozyumu içinde*, Samsun: TMMOB Mimarlar Odası Samsun Şubesi.
- Yoloğlu, A. C. ve Zorlu, F. (2020). Türkiye'de Kırsallığın ve Kırsal Alanların Tanımlanması: Bir Yöntem Denemesi. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 145-176. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/meusbd/issue/55362/715445> adresinden erişildi.